

א. אין העדים נעשים 'זוממין' (לענין עונש) עד שתזום כל הכת המעידה עדות זו. הקיש הכתוב שלשה לשנים, מה שנים אינם נהרגים עד שיהיו שניהם זוממים (והנה עד שקר העד – וכל מקום שנאמר 'עד' הרי כאן שנים. רש"י), אף שלשה. וכולם נענשים (שנים עדים או שלשה – הוקשו להדדי). ואם הן שתי כתות והזומה אחת מהן – אותה הכת נענשת כדין עדים זוממים, והעדו מתקיימת בשאר. ועל כן יש נפקותא לענין זה בהגדרתה של ה'עדו' (= הכת).

יש מצדדים שרבי עקיבא חולק וסובר שהמוזמים נהרגים אעפ"י שלא הזומה כל הכת, שאין להקיש שלשה לשנים לענין זה שהרי השנים זממו ויש כח בידיהם להרוג בפני עצמם (עתוס' סנהדרין ט. ד"ה לא). ואין כן דעת רש"י (כ"מ מפירושו במשנה וכ"כ בסנהדרין מא:). נפקותא נוספת – לענין נמצא אחד מן העדים קרוב או פסול, שבטלה כל העדות, וכדלהלן.

ב. עדים שהעידו כאחת – הרי הם כת אחת. ולא דוקא העידו כאחת ממש, אלא כל שנגמרה עדותו של זה ובתוך כדי דיבור בא חברו והעיד, אפילו הם מאה – הרי זו עדות אחת, אבל לאחר כדי דיבור – הרי כאן שתי עדויות (ודין זה נכון הן לר"ש הן לרע"ק. עתוס' סנהדרין ט. ד"ה לא).

א. התוס' נקטו שזה אמור רק לענין דין הזומה [שלפי האמת לא ראו המעשה ורק ההגדה בבית דין מצרפתם], אבל לענין נמצא אחד מהם קרוב או פסול, אין הדבר תלוי בהגדה בב"ד אלא כיון שראו המעשה ואחר כך העידו בב"ד, אפילו העידו בזה אחר זה – הרי זו עדות אחת. ויש חולקים (כן נראה לכאורה מסתימת פרש"י כאן. וכן כתבו בתוס' סנהדרין לא. לתירוץ אחד). ולדעת כמה ראשונים, אפילו עד הרואה שלא העיד אח"כ בב"ד – פוסל בשנמצא קרוב או פסול, כל שכיוונו מתחילה להעיד (כדלהלן).

ב. שיעור 'תוך כדי דיבור' בכדי נתינת שלום תלמיד לרבו (כן אמרו בגמרא כאן וב"ק עג), 'שלום עליך רבי' (רשב"ם ורמ"ה ב"ב קכט; רש"י ורא"ש שבועות לב; רא"ש ב"ק עג; רמב"ם שבועות ב, יז ועוד). ויש אומרים 'שלום עליך רבי ומורי' (שטמ"ק נויר כ מר"ת. וכן לשון הט"ז באו"ח רו סק"ג. וכן נקט פרי מגדים תפ"א בא"א. ולהלכה כתב במשנה ברורה (רו סקי"ב ושעה"צ) להכריע כרוב הפוסקים 'שלום עליך רבי' ודלא כהט"ו. וצ"ע במש"כ המשנ"ב רסו סק"ט).

עדים שראו מעשה בנפרד, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, ואין אחד מהם רואה את ראיית העד(ים) האחר(ים) – הרי אלו שתי עדויות [בדיני נפשות] כדלקמן. ואם מקצתם רואים אלו את אלו, או שאלו ואלו רואים את המתרה או המתרה רואה אותם – הרי כולם נחשבים כת אחת.

דף ו

יג. א. נמצא אחד מן העדים קרוב או פסול, מה דין העדות כולה?

ב. מהי 'עדות המיוחדת' ומה דינה?

ג. האם העדים בעצמם צריכים להתרות ברוצה או די בהתראה מפי זר כדי לחייבו? האם מועילה התראה מפי הנרדף עצמו?

ד. עדים המדברים בלשון שאין הדיינים מכירים בה – האם כשרים להעיד ע"י מתורגמן?

א. נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול – עדות כולם בטלה. כן דרש רבי עקיבא מהקש הכתוב שני עדים לשלשה, ואפילו הם מאה (עדים). ות"ק אינו חולק על דין זה (ר"ן). ויש מי שצדד לומר שחולק. ע' בחדושי הר"ן סנהדרין ט. ורבי יוסי ורבי נחלקו אליבא דרע"ק – כלשון הגמרא בסנהדרין שם).

לדברי רבי יוסי, אין דברים אמורים אלא בדיני נפשות [ובין שנתכוין הפסול להעיד בין שלא נתכוין (וי"ה). עתוס' סנהדרין ט. ד"ה בזמן], ואין בכלל זה בעל הדבר עצמו – שאינו מ'מקימי הדבר', אבל בדיני ממונות – תתקיים העדות בשאר. ולדברי רבי הדין אמור בין בנפשות בין בממונות, ודוקא כשהתרו בהם הקרוב או הפסול [בדיני נפשות הצריכים התראה. ובדיני ממונות – כשנתכוונו להעיד, והוא הדין בנפשות. עפ"י מפרשים], אבל בזמן שלא התרו [או שלא נתכוונו להעיד], אינו מבטל את שאר העדות. שמואל פסק כרבי יוסי. ורב נחמן כרבי.

א. הלכה כרבי, שבין בנפשות בין בממונות נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות כולם בטלה, אם נתכוונו להעיד [ואפילו לא התרו]. ערמב"ם עדות ה; [וע' גם בתוס' שבועות לה רע"א]; חו"מ לו, א).

ב. לפירוש רבנו חיים הכהן (בתוס'), לדברי רבי הכל תלוי בכוונת הכשרים; אם כיוונו להעיד עם הפסולים – בטלה העדות, ואם נתכוונו להעיד בלעד – אין כאן צירוף עדות. ויש אומרים שאין קאו"פ פוסל אלא אם הכשרים ידעו על כך שקרוב או פסול מעיד עמם (עפ"י רי"ף).

ג. לדברי התוס' (וכ"ג דעת רמב"ן רשב"א ורי"ף), אין עד פסול פוסל את כולם אלא כאשר העיד לבסוף, ואפילו העיד לאחר כדי דיבור ובנפרד.

ויש סוברים, דוקא כשהעיד בתוך כדי דיבור לכשרים (כנ"ל). ויש אומרים כל שבאו לב"ד כאחד – פסול (יש מסתפקים לפי"ז כאשר היו קרובים בראיה ואח"כ נתרחקו, האם יכולים להעיד עתה, כי שמא אין זה 'תחילתו בפסול' כי אפשר היה להם שלא להעיד ביחד. ע' שו"ת ר"י מסלוצק פז). ויש סוברים שאפילו עד הרואה בלא שהעיד, פוסל את הכל (ערשב"ם ב"ב קיג: ורמ"ה שם. וכן נקטו הרבה פוסקים בדעת הרמב"ם. וכן נקט הש"ך (לו סק"ח) לעיקר. ובספר זכר יצחק (יג יח יט) כתב לדחות ראיותיו ולדעתו יש להוסיף לדעת התוס' שעד הרואה ללא שהעיד אינו פוסל).

ויש מחלקים בין עדויות שהעדים נצרכים לקיום הדבר כקדושין וגרושין, שפוסלים בראיה לבדה, כי אז היא שעת חלות העדות, ובין שאר עדויות שהכל תלוי בהגדתם בב"ד (עפ"י הרא"ה, מובא בריטב"א קדושין מג. וע' קצוה"ח לו, א).

ד. גם כשהזוהם אחד מן העדים דינו כ'נמצא קרוב או פסול' (רש"י בע"ב ד"ה בדיני נפשות; תוס'). ומשמע שאין העד לוקה משום 'לא תענה' (ע' במובא לעיל ב). ויש אומרים שבהזמה אין עדות השאר בטלה, שהרי הזוממים לא היו בראיית המעשה וכמי שאינם (ערמב"ן וריטב"א). ויש אומרים שרק העדים שהעידו בתוך כדי דיבור למוזמים בטלו, אבל כשהעידו בנפרד – לא (ראב"ד עדות כ, ג. וכן פסק הש"ך). ויש אומרים אפילו לאחר כדי דיבור (ערמב"ם שם. יש מפרשים דבריו רק באופן שבאו יחדיו להעיד. ע' רדב"ן; פרישה לו סק"ב. וע"ע בחדושי הגר"ה הלוי). ובהכחשת עדים שאין הפסול ידוע, יש לומר שאין פוסלים את כל העדות (עתוס' סנהדרין לא. ד"ה שב"ש).

ה. התוס' (בסנהדרין ט) נקטו שלדברי רבי יוסי שצריך שהעדים עצמם יתרו בו כדלהלן, אין דין 'נמצא אחד קרוב או פסול' אמור אלא באותם שהתרו.

ב. עדות המיוחדת היא עדות שהעדים ראו את המעשה בנפרד, ולא ראו זה את זה בראייתו, או אפילו (ראו זה את זה אלא ש)ראו את המעשה בזה אחר זה ולא בבת אחת. עדות המיוחדת – בדיני נפשות אינה כשרה ובדיני ממונות כשרה (לא יומת על פי עד אחד – להביא שנים שרואים אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה, אין מצטרפים. רב זוטרא בר טוביא אמר רב).

היו העדים רואים את המתרה או המתרה רואה אותם (ויש עדים על כך. תוס') – הרי אלו מצטרפים, אפילו לא ראו העדים זה את זה, ואין זו עדות מיוחדת (כפירוש התוס' בדברי רבא, וכ"פ הרמב"ם).
 לדעת הר"ן (גטין לה: בדפי הרי"ף), בקדושין אין מועילה עדות המיוחדת, כבדיני נפשות. וכן כתבו המפרשים לענין עדים להשקות את הסוטה, ויש אומרים שעדי סתירה מצטרפים (ע' במאירי ריש סוטה ובחזון יחזקאל; רעק"א יבמות רפ"ו ומנ"ח שסה, יז).
 ובמוננות, יש מי שנסתפק אם כשרה עדות זו מדאורייתא או מדרבנן (ע' תומים ל, יא). ובספר בית הלוי (ח"ב לט, ג) כתב להוכיח שכשרה מהתורה.
 עדות המיוחדת כשכל עד ראה מעשה אחר – ע' בסנהדרין ל.

ג. לדברי תנא קמא, אין צריך התראה של העדים דוקא, אלא אף של אדם אחר כשרה, ואפילו ע"י עצמו ואפילו ע"י שד (רבא. וכן הלכה). ולדברי רבי יוסי, לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שני עדים מתרים בו (על פי שנים עדים...).

א. לתנא קמא, יש מפרשים שהעדים צריכים לראות את המתרה, או הוא יראה אותם. והתוס' נקטו שאין צריך לראותו, אלא די שהעדים שמעו התראה כלשהי.

ב. לפי אפשרות אחת בגמרא בסנהדרין (ט), נחלקו בשאלה זו גם רבי מאיר וחכמים שם. ומכל מקום משמע שסתם אמוראים נקטו כחכמים, שאין צריך התראה מפי עדים (עתוס' סנהדרין פו: ד"ה עבדי').

ד. על פי שנים עדים – שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.
 ואולם אם הדיינים מבינים לשונם אלא שאינם יודעים להשיב, מעמידים מתורגמן ביניהם, כמעשה דרבא (ח"מ כה, ו יז, ו).

נחלקו הראשונים האם דין זה אמור גם בשמיעת בעלי הדינים (וכ"כ הרמב"ם סנהדרין כא, ח) או רק בשמיעת העדים (עריטב"א ומאירי כאן). ולהלכה מובא בשלחן ערוך (ה"מ יז, ו, כה, ו) דין זה שלא ישמעו מפי מתורגמן, הן כלפי טענות בעלי הדין הן בשמיעת העדות.
 יש מי שצדד שדין זה שאין שומעים מהמתורגמן – מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, ולא רק בטענות בעלי הדין אלא אפילו בעדים. ולפי"ז הורה שבמקום שאין דיינים המבינים לשונם ואי אפשר בענין אחר, דנים דיני ממונות על ידי העמדת מתורגמן (שו"ת הרדב"ז ח"א שלא).

דף ז

יד. עדי הלואה הקרובים אל הערב – האם כשרים להעיד?

זה היה מעשה בשני עדי הלואה שהיו קרובים לערב, וסבר רב פפא להכשירם. אמר לו רב הונא ברדר"י: כיון שאם אין לו ללווה לשלם, הולך המלווה אל הערב, לכך נחשב הערב כבעל דין ואין לקבל עדותם.

טו. א. שנים המעידים על פלוני שנגמר דינו בבית דין למיתה [וברח] – האם דנים מחדש את דינו או מסתמכים על עדותם?

ב. האם דנים דיני נפשות בחו"ל? האם מצווים להושיב שם בתי דינים?